

כאשר רודי להמן פגש את הדוויג גרוסמן בבית-ספר לאמנות בברלין בשנת 1925 היה זה מפגש בין שני עולמות שונים זה מזה בתכלית. קשה לדעת איזה מין אדם היה רודי להמן בעת ההיא, אבל דמותה של הדוויג גרוסמן מצטיירת בברור משלל המסמכים והרשימות האישיות שלא חדלה לרשום כל ימי חייה. בעת פגישתם היא היתה בת עשרים-ושלוש והוא היה צעיר ממנה בשנה. בניגוד לה, הרקע שלו עטוף ערפל, והוא עצמו העמיק את המיסטורין במהלך חייו כאשר הוא סיפר שמוצאו מן הוונדים שפלשו לגרמניה בימי הביניים. רשימותיו האוטוביוגרפיות מעידות שהוא נולד בברלין בשנת 1903 לאישה לא-נשואה בשם אליזבת זאנדר. איש מידידיו אינו זוכר שהוא דיבר אי-פעם על ילדותו, אבל הוא אמר לאחד מתלמידיו שהיה "ממזר", וכי בכפר בו גדל התייחסו אליו כאל מנודה. בהורוסקופ שעיבד לעצמו בהיותו בשנות החמישים או שישים לחייו הוא כתב:

"היה חסר של יחסים קרובים עם ההורים. הם לא טרחו להקנות חינוך ומסרו אותי לזרים גמורים בגיל רך." [יש לציין שבהורוסקופ כולו הוא כתב על עצמו בגוף שלישי, אך במשפט הזה כתב "אני" - דבר המעיד על תגובה רגשית עזה לגבי מה שקרה לו בילדותו. ה.ק.]ⁱ

במכתביו הוא מזכיר אחות צעירה, והיתה גם שמועה שאביו היה קצין צרפתי. בין ניירותיו נמצא תצלום ישן של קצין רכוב על סוס - אולי אביו? - וכן תיאור של מסע בשווייץ בשנת 1896, כתוב בכתב-יד בצרפתית,ⁱⁱ וכמו כן כמה עמודים המעידים שבשלב כלשהו הוא ניסה ללמוד צרפתית. [עובדה מפתיעה לאור סירובו ללמוד עברית. התירוץ שנתן היה: "אני מגמגם בגרמנית. למה לי ללמוד לגמגם בשפה זרה?"]

רודי להמן נמסר לאימוץ. קיימת תעודת בית-ספר שלו משנת 1917 עם ציונים גרועים בה כתוב שהוא "בנה של העלמה אליזבת זנדר". רודי היה אז בן 14. שנה מאוחר יותר חותם האפיטרופוס שלו, אחד מר להמן בפנקס המתלמד שלו.ⁱⁱⁱ שנתיים לאחר מכן האפיטרופוס אימץ אותו רשמית, ומאותו זמן רודי קרא לעצמו להמן. באותו הורוסקופ הוא מציין:

"אורח-חיים לא סדיר עם המשפחה המאמצת, מכיוון שכל אחד הולך לו לדרכו." אך הוא מוסיף: "בסיס יציב של השפעה הורית מעודד התפתחות אינטלקטואלית ובסופו של דבר אופק אינטלקטואלי רחב."^{iv}

אבל מעבר לאמירה זאת ידוע לנו מעט מאוד על המשפחה המאמצת, פרט לכך שאימו המאמצת - שהוא קרא לה "מאמא", בניגוד לאימו הביולוגית לה קרא "אמא" - אהבה מוסיקה. במכתב שכתב בשנת 1927 הוא אומר:

"פטר גרר אותי הביתה ושמעתי קונצרט רדיו ליד השולחן המשפחתי. מאמא^v ירבה בראש מורכן ואבא אותת את הקצב עם הסיגר שלו, שניהם נהנים הנאה רבה מן השידור. "חמישיית הפוט!! הנה, הנה בא החלק השלישי!" אומרת מאמא, והיא ברקיע השביעי."^{vi}

ברשימה אוטוביוגרפית בה תיאר את נעוריו, כתב רודי:

"נמלטתי מבית הספר בגיל 14, ברגע שרק יכולתי, וניסיתי את כוחי במלאכות שונות. למדתי להיות חרש ברזל ושנים אחדות לאחר מכן השלמתי את הכשרתי כסתת אבן." ^{vii}

בתיאור אחר של חייו הוא סיפר שאחרי שהשלים את הכשרתו כחרש ברזל בשנת 1922, היה מובטל ובליית ברירה עבד כאורז בחברה שייצרה שעוני-קיר, ושם נשאר שנתיים. הוא מצא את עצמו נמשך לפיסול באבן, ובשנת 1923 הצטרף כשוליה לסטודיו של פסל החיות פורדרמאייר:

"שם למדתי טכניקות של עבודה בחימר, גבס ועץ. הוא גם לימד אותי שיטות העתקה בקרמיקה. היה זה הוא שנטע בי את היחס לעבודה שלא השתנה עד היום הזה.
"יום אחד הוא לקח אותי ביד והעמיד אותי מול תבליט שעשה אביו ואמר לי: 'אבי חרט את התבליט הזה ישירות בעץ, בלי להשתמש במודל או רישום מן הטבע.' אז הוא פנה אלי, הביט לי בעיניים ואמר: 'ואני כבר לא יכול לעשות את זה,' ושמט את הזרועות שלו בצדי הגוף. התגלית הזאת נגעה ללבי ומתחת לסף ההכרה גרמה לי ללכת בעקבות אביו." ^{viii}

כנראה שאותו מעמד הותיר רושם בל-יימחק על הצעיר ששאף להיות פסל, מכיוון שרודי להמן שב וסיפר עליו בכל אחת מרשימותיו האוטוביוגרפיות. הוא גם ציין שבתקופת היותו שוליה של הפסל פורדרמאייר עבד כסתת אבן בעבודות מזדמנות בבניינים שונים.

בניגוד בולט לקשיים שציינו את שנותיו המוקדמות של רודי להמן, עברו נעוריה של הדוויג גרוסמן בחיק המוגן של משפחה יהודית-גרמנית מתבוללת ואמידה. אביה היה בעל בית חרושת לשוקולד. היא נולדה בנובמבר 1902, השנייה מתוך שלושת ילדי המשפחה. היא הותירה אחריה אלבומים גדושים תצלומי משפחה מן הסוג הרגיל, תמונות של סבים ויקטוריאניים ושל בית הדירות המרווח בו התגוררה המשפחה. ידוע לנו גם שהיא התחילה לרשום ולצייר בגיל צעיר, זמן רב לפני שהחליטה להיות אמנית. הדוויג גרוסמן תמיד אהבה להעלות על הכתב את מחשבותיה, ובין ניירותיה נמצאים מכתבים רבים ויומנים שכתבה בתקופות שונות בחייה. שפתה עשירה, אינטלקטואלית, לעיתים פיוטית, עם נטייה לדרמטיות. כתביה המוקדמים ביותר הם מתחילת 1918, לפני סיום מלחמת העולם הראשונה, ומשתקפת מהם נערה כבדת-ראש ורגשנית:

"31.1.18. שביתות! שביתות! בכל מקום אי-שקט! מה הם רוצים? האם הם עצמם יודעים? למה כל כך הרבה רעש? הם לא ישיגו כך שום דבר. הם רוצים שלום! האם בדרך זו הם יביאו את השלום? או לא, לא, כך הם רק יצליחו להבריח אותו.
"שלום! זה יהיה כל כך נפלא... קשה לדמיין אותו. שלום! - ועם זאת, הוא נמצא אי-שם במרחק, הרחק בעתיד הקרוב. והרצח ההמוני נמשך. או לא, איזה טירוף נורא."

רק לא לחשוב, רק לא לחשוב על המלחמה, או שבעצמך תצא מן הדעת... או ה
אלוהים, שלח לנו שלום!
"שביתה, שביתה! וממש כמו שם בעולם הגדול, גם בעולמי הקטן יש מהומה רבתי.
וממש כפי שאי-אפשר להשתלט על ההמונים הבלתי-מושמעים, אני אינה יכולה
לשלוט במחשבותי ורגשותי. מבוכה ואי-שקט. מתי אהיה אני שקטה? מתי?"^{ix}

מצטיירת גם יכולתה להתרכז באינטסיביות ביחסים אישיים, עם נטייה לניתוח עצמי:

"9.2.19. היום אמרת: 'היי נחושה בשליטתך העצמית!' נתת לי הרבה בעצה זו, ואני
אשתדל להישמע לה. אני אגבר, אני אהיה עקבית! האם אצליח בכך? המחשבה
עליך תיתן לי כוח.
"רק לעקוב אחר הנדרש עד הסוף ולהגיע למסקנה סופית! כן, זהו הדבר הנכון
לעשותו, אבל האם באמת ניסיתי להגיע לעומק הדברים? כן, אבל נותר דבר אחד
שעלי ללמוד, והוא להסיק את המסקנות.
"אני חייבת לבקש את סליחתך בעניינים מסויימים, כי היטלתי בך ספק. אני מבקשת
סליחה, אבל, כפי שאמר לסינג, דבר שאינך חושש לאבד הוא דבר שמעולם לא
חשבת או ביקשת שיהיה לך. אבל אני קיבלתי את העונש שהייתי ראויה לו, סבלתי
מאוד בגלל הספק, סבלתי יותר משניתן לתאר, וכעת אני שמחה שכל זה היה רק
בדמיוני, אם כי אני מתביישת שדמיינתי כל כך הרבה דברים."^x

סוף מלחמת העולם, נפילת המשטר והמהפכה שבאה בעקבותיה, עשו עליה רושם עמוק. בשנת
1919 היא נתקלה לראשונה בציונות, ככל הנראה דרך אחיה, שמאוחר יותר, בשנת 1925, היגר לארץ-
ישראל. אחרי שסיימה את בית הספר היא הצטרפה לתנועת Blau- Weiss ("כחול-לבן"), תנועת
הנוער הציונית בגרמניה, ומייד נעשתה פעילה בה. תנועה זו משכה אליה קבוצה אליטיסטית מן החברה
היהודית האמידה, צעירים שגילו את יהדותם בלב סביבתם המתבוללת. התנועה התנהלה באורח
אופייני לתנועת נוער גרמנית, אך עם זאת התקיימו בה דיונים אידיאולוגיים רציניים. החברים בה היו
אידיאליסטים שנמשכו לרעיון הרנסאנס היהודי בפלסטינה, אם כי לא כולם היו מוכנים נפשית לעלייה
לארץ.

בתקופה זו עבדה הדוויג גם במזרח ברלין עם ילדי פליטים מפולין, במסגרת **Juedische**
Volksheim der Juedischen Kinderhilfe - ארגון חברתי יהודי, שהיה קשור לד"ר
זיגפריד להמן (הוא שלימים יקים את כפר הנוער בן שמן).^{xi}

סביר להניח שזה היה ההקשר בו היא גילתה לראשונה את כישרונה הטבעי לעבודה עם ילדים
ואנשים צעירים, וזו הסיבה שבגיל 19 היא נרשמה לסמינר למורים ברוח פסטלוצי-פרבל,^{xii} בו היא
למדה להיות גננת. באותו סמינר היא גם החלה לצייר ולעבוד בחימר, כחלק מהכשרתה המעשית. היא
סיפרה כיצד בחרה לעבודת-הגמר שלה לפסל קֶדֶר היושב ליד גלגל האובניים - מבלי שהיתה מודעת
למשמעות הדבר בחייה.^{xiii}

אחרי שהשלימה את לימודיה בסמינר, הגבירה את פעילותה בתנועת הנוער. היא עברה הכשרה
כמדריכת נוער ובסופו של דבר התמנתה אחראית לקבוצות של נערות בכמה ערים בגרמניה.^{xiv} קיים
עדיין ספרון קטן שבו רשמה, בדרכה הרצינית והיסודית, רעיונות לפעילויות שונות לקבוצות, וכיצד לפתח
בנערות הבנה לאידיאולוגיה של התנועה. ברשימות אלה מורגש הצורך העמוק שלה להקדיש את עצמה
למטרה חשובה, והן כוללות קטעי מחשבות על התפקיד שנשים צעירות צריכות למלא בחברה
המודרנית. תפקיד מדריכת נוער תאם בדיוק את אישיותה של הדוויג גרוסמן, היא נהנתה לעמוד בראש

קבוצה, לזכות בהערכה וקשב, ללמד, לתת השראה ולארגן. דיוני הקבוצה - "התפלשות בבעיות", כפי שקראו להם בגרמנית - הפכו עם הזמן לסימפוזיונים שהיא ניהלה עם התלמידים שלה, ממש כשם שהטקס הכרוך בכל הפעלה של התנור לצריפת כלים הזכיר את פעילויותיה המוקדמות בתנועת הנוער. בחלק האוטוביוגרפי של ספרה "טְרֶה-קוּטֶה", היא מספרת על הידידות שפרחה בעת ההיא בינה לבין אחיותיו של חיים ארלוזורוב. היא מתארת כיצד בביתן היא חוותה לראשונה את השבת והחגים היהודיים. שם היא גם שמעה דיונים של אינטלקטואלים יהודים ומנהיגי התנועה הציונית, ופגשה שליחים של תנועת העבודה הציונית שבאו מארץ ישראל והתקבצו בביתו של חיים ארלוזורוב בערבי שבת. אין ספק שהחלטתה לעלות לארץ נולדה בעת ההיא.

היא המשיכה בעבודתה הארגונית בתנועת **Blau-Weiss**, עד שלבסוף התמנתה למזכירת התנועה ועבדה במשרדה הראשי, וגם נבחרה כנציגת נוער לוועד הפועל של התנועה הציונית בגרמניה. לימים זכרה עד כמה הרשימו אותה הנציגים הציונים ורעיונותיהם; במיוחד הרשימה אותה ונחקקה בזכרונה אישיותו של חיים וייצמן.

תנועת **Blau-Weiss** התפרקה בשנת 1925, עקב חילוקי-דעות אידיאולוגיים, ורוב חבריה הצטרפו לתנועת "הבונים". היתה זו בוודאי מהלומה קשה להדוויג גרוסמן, אחרי השנים של עבודה מסורה שהקדישה לתנועה. היא תיארה כיצד עברה אז תקופה של התלבטות נפשית קשה ולבסוף הגיעה למסקנה שבכך הגיעה פעולתה הציבורית לקיצה. מכיוון ששוב לא יכלה לעמול למען מטרה מחייבת, החליטה ללכת בעקבות נטיות ליבה וללמוד אמנות. היא תכננה ללמוד קרמיקה ואחר כך להגר לפלסטינה, ושם לחיות את המקצוע העתיק של הקדרות בקרב היהודים בארץ ישראל.

מסתבר ששנת 1925 היתה שנה רבת זעזועים עבורה, ולא רק בשל התפרקות תנועת **Blau Weiss**. ספרון קטן שהיא עיטרה ושמרה כל ימיה מתעד פרשה כאובה בחיי האהבה שלה. הספרון ניתן למישהו בשם "האָנס" שהחזיר לה אותו. תוכנו מבטא את רגשותיה בלשון דרמטית:

"ברלין, תחילת ספטמבר 1925.

"למי אני כותבת את הסיפור הזה? לך, ידידי? אני לוקחת את העט בידי, כי דרך זו חופשית, ולו במידה חלקית, ממבוכה ובושה. הוידוי הזה נועד להשליט סדר ולהקנות לי שלוות-מה בכך שאבהיר דברים מבלי להסתיר מאומה.

"ידידי היקר, מהי הדרך הטובה ביותר לומר את מה שעלי לומר?

"לא קשה לתאר את העובדות, אבל קשה לדבר על שינוי הדרגתי ברגשות. גם אדם המנוסה ביותר ומורגל בניתוח עצמי עשוי לגלות בעצמו לפתע רגשות שלא ידע עליהן ולא ציפה למצוא. על אף יכולת התובנה, קיימים אזורים שהתודעה אינה מסוגלת לתפוס - ובכך טמון המסתורין הגדול של החיים.

"אני מבקשת לתאר באורח מסודר את תהליך השינוי שחל בידידות, אבל מחשבותי אינן מסודרות. --- כיצד אתאר בפניך איך הרגשות החמימים של חברות וידידות של אחות השתנו מבלי דעת במהלך השבועות והחודשים של מחלתי, ועוררו רגשות אחרים? כיצד קרה שנערה צעירה שבעיניה הרעיון של אהבה פיזית ואהבה רוחנית היו תמיד רחוקים זה מזה - אף כי ידעה על קיומם - גילתה לפתע את אחדותם של הפיזי והרוחני, שהציף אותה בתחושת אושר שלא ידעה מקודם?

"כיצד אתאר את הימים הרבים של אי-שקט וחוסר וודאות? - לא תוכל להבין, מכיוון שלא היית מודע לשום דבר.

"האספר לך על הגעגוע שנעלם בבת-אחת עם נוכחותך והותיר אחריו אכזבה. לא תוכל להבין, מכיוון שלא היית מודע לשום דבר.

"האספר לך על הפעמים הרבות שפגעת בי והעלבת אותי בתמימותך חסרת-הרגישות. לא תוכל להבין, כי אתה לא הרגשת את זאת.

"נטולת יכולת להבדיל בין חלום ומציאות, חלפתי מקיצוניות אחת לשנייה, ללא שליטה עצמית. אין דבר יותר משפיל לאדם גאה ועצמאי מאשר ליפול שבי בידי רגש ששוב אינו יכול לשלוט בו. קיים רק דבר אחד שיש בו כדי לפצות על השפלה כזאת - אהבה חזקה ועמוקה..."

"טעות בידך, ידידי, כאשר אתה אומר שאהבה וידידות חד הם. הידידות שורשה ברוחני, ואילו האהבה קשורה כולה בפיזי. אינני אומרת ששני רגשות אלה אינם כרוכים זה בזה וניזונים זה מזה - להפך, אני משוכנעת ששני הרגשות יכולים להתקיים רק כאשר הם מפרים זה את זה. בעיני, אהבה אמיתית ומתמשכת היא בלתי-אפשרית ללא שותפות רוחנית, ואינני מאמינה שקצב החיים של שני אנשים מיוחדים במינם יכול להתקיים בלעדיה." ^{xv}

תגובתו של האנס על הודאתה האמיצה במשיכה המינית שהיא חשה כלפיו פושרת חמקנית. הוא מתנצל על שהוא מחזיר את הספרון שנתנה לו "ללא מלים" שיעידו על "עומק הרגש וההערצה" שחש בעת קריאתו. אבל המאבקים בין "הצורך העז שלו בעצמאות והמעורבות העמוקה שלו עם כמה אנשים, גזלו ממנו תכופות כוחות רבים." האנס היה, ככל הנראה, צעיר מסובך כמו כתב-ידו, שקשה מאוד לפענח אותו. באותו ספרון קטן שמרה הדוויג גם כמה מכתבים רגשניים עד מאוד שקיבלה מאישה צעירה אחת, וכן העתקי תשובותיה. אלה מעידים על מערכת יחסים סבוכה. מסתבר שהאישה הצעירה קיוותה ליחסי קירבה הדוקים ביניהן, אך הדוויג הסתייגה ממנה באדנות מסוימת ותירוצים מורכבים. ^{xvi}

התסבוכות הרגשיות הללו אינן מעניינות בפני עצמן, אלא משום שהן התרחשו חודשים ספורים לפני פגישתם הראשונה של הדוויג ורודי. שניהם נרשמו לקורס לקרמיקה בבית הספר לאומנויות של עיריית ברלין.

בקטע ביוגרפי שהיא הכתיבה לתלמידה אמנון ישראלי בשנות השבעים שלה היא מדברת על חברה לכיתה. הם היו חברה טובה בגיל 23-30 שבאו ממקומות שונים בגרמניה וחפשו לימודים בעבודה יוצרת. כל אחד אישיות עצמאית ובעל דרך שלו. הם השיגו את המימון ללימודים בעבודות כמו עוזרת-בית, שמירת לילה ושרותים, היא היתה היחידה שהיו לה הורים עשירים, בעלי אמצעים. כל יום היא הבאה במקום סנדוויץ' אחד 10-20 סנדוויצ'ים לכל החברה, לשמחת אמה, שאמרה שסוף-סוף העבודה הגופנית לימדה את בתה לאכול. הדוויג זוכרת:

"בכניסתי לכיתה בפעם הראשונה משך את עיני צעיר עם עיניים טובות ומלאות שמחת-חיים, בעל פנים עדינות וידיים ארוכות ומלאות הבעה. מאז התיידדנו. היה זה רודי, שכבר אז עבד בדרך מיוחדת משלו והיה בולט ביותר בעבודותיו ואסף את כל הפרסים הראשונים של הכיתה, ואני את השניים בלבד." ^{xvii}

"הלכנו ביחד לבחינות לאקדמיה הגבוהה לאמנות, שהייתה אז עם שם נוצץ. על הבמה עמד אדם זקן ואמר לנבחרים - קחו חימר ותעשו. עשינו מודל, וכעבור כמה ימים קבלנו תשובה חיובית. רודי הגיע עם זר פרחים גדול והלכנו בשמחה. בסוף של דבר התברר שלא היינו רשומים בין הנכנסים, והמשכנו בבית-הספר העירוני לאמנות. הבנו שדווקא צעד זה היה למזלנו והוא שנתן לנו לעמוד על רגלנו שלנו ולא להיכנס לדגנרציה של האקדמיה. המנונות של אותם ימים. במבט לאחור, כשלונו זה היה לטובה." ^{xviii}

המפגש ביניהם היה מפגש בין דמויות מאוד לא שקולות זו כנגד זו. היא היתה צעירה נמרצת, משכילה, יהודיה בעלת תודעה יהודית וציונית שכבר היתה מחוייבת לדרך שתלך בה בעתיד. הוא היה לא-יהודי, ממעמד בינוני נמוך, בעל מעט השכלה, עובד כפיים המורגל בעבודה פיזית קשה, חולם להיות אמן, חסר ביטחון עצמי, מתלבט התלבטות אינטלקטואלית וצמא לתרבות. לא קשה לנחש את המשיכה שחשו זה לזו. הדוויג לא היתה נשית או יפה, פניה עם האף הארוך היו די גבריות, אבל אישיותה, חיוניותה והחן שלה היה בהם כדי לפצות על העדר היופי

"הקמתי מהפכה שלמה בבית-הספר, כשדרשנו להמשיך את השיעורים עד הלילה. ודרשנו גם שיעורים נוספים בכימיה ומורה באובניים, ובשל כך, ואני אירגנתי לנו קורסים בטכניקום הגבוה ובמעבדה קרמית.."^{xix}

ספק אם רודי נתקל אי-פעם באשה צעירה כה פיקחית ובטוחה בעצמה כמוה. הוא עצמו היה בחור גבוה ונאה מאוד, כך כפי הנראה לא היה מודע לכך. יש לשער שבשנתו הראשונה בבית הספר לאומנויות הוא חש עצמו גולמני וחסר ביטחון. תכונות אלה משכו את הדוויג, המורה ומדריכת הנוער. היא מצאה אדם שיכלה להנחות ולקחת תחת חסותה. בהורוסקופ שלו הוא כותב:

"אישה משכילה מאוד לוקחת על עצמה הנחייה אינטלקטואלית."^{xx}

אין ספק שהוא העריץ אותה, וכי יחסיהם החלו כיחסי מורה ותלמיד. ההוכחה לכך נמצאת במכתביו להדוויג גרוסמן בקיץ 1926, כאשר היא נסעה לטיול לימודים.

ברלין, 22.8.26.
"הדוויג היקרה,

--- ומה מעשׂי בלעדיך? אני מתגעגע אליך. יש לי כמה דברים שהייתי רוצה להראות לך. --- תודה רבה על הגלויה של דירר, זה היה בדיוק הדבר המתאים לתת לי. --- אני סקרן מאוד לדעת איזה דברים את עושה כעת. ככל שאני עובד אני רואה אותך יותר ברור. אני מתחיל להבין יותר על באוהאוס, על דרין, פלאמינק, בכלל על האמנים הצרפתיים, אבל ציפיתי ליותר מואן גוך. דיקס נראה לי ריק. ארכיפנקו עם הטורסו שלו נראה לי בהחלט הכי טוב מן האמנים הפלסטיים. את יודעת, אני מוצא ש'נואה-נואה' מרגש אותי בצורה מסוכנת, אבל נפלאה מאוד.

"אני מחכה בציפייה לראות אותך שוב. עבדתי כמה פעמים בבית שלך. אני נהנה לעזור לאמא שלך. היא כל כך שונה מהאם [הביולוגית] שלי, שאי אפשר לעזור לה בלי לצאת מותש מבחינה רגשית. לקחתי את מאמא ל'סקאלה'. תארי לעצמך, במקומות של חמישה מארקים, מפני שמאחור לגמרי אי אפשר לא לראות ולא לשמוע. היו כמה קטעים טובים בתכנית. הכי מצחיק היה קטע מוסיקלי עם גמדים, חבורה של אנשים קטנים מלאים חשיבות עצמית, שמפצים את עצמם על קומתם הקטנה בגנדרנות שלהם. אבל טוב שלא היית שם, זה היה בסך הכל אוסף עלוב של זבל. קניתי לך משהו ספרותי נדיר, אני מקווה שלא תכעסי. --- כאן (בבית הספר לאומנויות) העלמה שף והאדון רודולף להמן מנסים לעבוד. כמו שאת יודעת, הוא אחד חדש שעוד לא מוצא את עצמו בכיתה לקרמיקה. ברגע זה הוא עסוק בלכתוב משהו על אמן החיות פורדרמאייר. העלמה שף שוב לא היה לה מזל, היא הדליקה את התנור הקטן ו--- רעש גדול --- היא מקבלת שוק והפנים שלה לבנות כמו סיד והיא עומדת מיואשת לגמרי. הייתי מאוד רוצה לפסל אותך!"^{xxi}

מכתב זה מעיד שרודי כבר הכיר את משפחתה של הדוויג וגם "עזר לאימה" כאשר היא עצמה היתה בטיול לימודים. הוא משווה אותה לחיוב עם אימו שלו - היינו, אימו הביולוגית, שיחסיו איתה היו כנראה בעייתיים - בניגוד ליחסיו עם "מאמא", אימו המאמצת, שנראה שהיה קשור אליה. מדוע הציגה אותו הדוויג בפני משפחתה בשלב כה מוקדם של יחסיהם? האם ראתה בו מין אסופי שמביאים אותו הביתה כדי להאכילו ארוחה הגונה? בעת ההיא רודי היה עני מרוד, התגורר במרתף והתפרנס מעבודות מזדמנות בשיפוץ כנסיות. באחד ממכתביו הוא מספר לה שהגיע "לכנסייה כפרית נורא משעממת ויאכל אבק של אבן חול בשניים-שלושה השבועות הבאים. הפועלים בבניין משתדלים מאוד למשוך את העבודה כמה שיותר זמן, ואני צריך להיות על הצד שלהם. זהו ניצול של הצורך שלי בכסף." אבל הוא מתנחם בכך שהעבודה תסתיים בסופו של דבר.

מכתביו של רודי בקיץ 1926 נכתבו בשעה שהדוויג עבדה ולמדה עם כמה קדרים באזור בונצלאו. ברור מהם שהוא אינו רגיל לכתוב מכתבים והוא מעלה על הכתב את מחשבותיו כפי שהן עולות על דעתו, במשפטים לא גמורים, בדילוגים מנושא לנושא וללא כל כוונת סיגנון. (המוזר הוא שכאלה הם גם מכתביו לתלמידיו בשנות השבעים.) כתב-ידו מיושן, באותיות גותיות, והוא מרבה לעשות שגיאות כתיב. לעומת זאת, מכתביה של הדוויג מעידים על מודעות-עצמית גבוהה, יומרות ספרותיות ולשון הנוטה להתפייט. אבל משום-מה היא לא שמרה אף אחד ממכתבי התשובה שלה לרודי. נותרו רק אי-אלה גלויות ובהן כמה שורות ידידותיות אך לא אישיות.

האם נסיעתה זו היתה בגדר בריחה? אין זה מן הנמנע שהיא נבהלה מן המשיכה הפיזית העזה שחשה כלפי הצעיר הגבוה שהיה כה שונה מכל האנשים שהכירה. הוא היה אדם חסר כל גינונים מלאכותיים, הביע את רגשותיו בכנות ובפשטות, וניכר היה שהוא נמשך אליה עד מאוד. האם היא חששה מפני האחריות הרבה שבהתקשרות כזו?

אפשר רק לנחש כיצד התפתחו היחסים ביניהם. סביר להניח שבעת ההיא שניהם עוד היו בתולים. הדוויג היתה בבירור מוכנה לקיים יחסים מיניים מלאים, כפי שמעידים מכתביה להאנס. רודי, לעומת זאת, היה איש פשוט וחינוכו היה פוריטני. בהורוסקופ שלו הוא מציין, "חיי מין מודחקים בצעירותו, לפעמים הדחקה גמורה של הדחף המיני במשך שנים תמימות בתקופה ההיא."^{xxii} הדוויג בוודאי ידעה שרודי יראה ביחסים מלאים צעד חשוב ומחוייבות עמוקה. גם עובדת היותו לא יהודי הוסיפה בלי ספק למבוכתה.

"28.8.26"

"הדוויג יקירתי, חיכיתי במתח למכתב שלך ואני מאוד שמח. --- למה את לא מציירת את עצמך בלי ראי, כמו שאת מרגישה שאת (זה קל להגיד). אני שמח שאת אוהבת את גורקי. לצערי אין לי שום דבר של גורקי בבית. טוב שאת לא כאן. היתה לי תקופה לא טובה בזמן האחרון. מה שכתבתי על דיקס לא נכון, זה סתם ההתלוצצות המחורבנת שלי, בבקשה תמחקי את זה. דומני שאני מתחיל להתמצא בפיסול, רק תחזרי בקרוב. אנחנו צריכים לעשות הרבה ניסויים ביחד. את שואלת על מה אני עובד עכשיו? אני חידה בעיני עצמי, אני מנסה ומנסה ושום דבר לא יוצא כמו שצריך. אני מאוד סקרן מה את תגידי."

"4.9.26"

"הדוויג יקרה, קיבלתי את מכתבך היום ואני חושב שאת צריכה יותר להיזהר איך שאת נותנת סטירות בפרצוף, אחרת אני לא אעז יותר לכתוב לך ופשוט אזחול

לתוך איזה פינה ואמנע ממגעים עם בני-אדם. בכלל אני מרגיש כמו חפרפרת בימים אלה, אני בכלל לא יוצא החוצה, אבל כל זה ישתנה כשאת תשובי, ואני מאוד מצפה לזה. מחכה לנו עבודה ואני מצפה לצייר מן המודל. הדוויג יקרה, תודיעי לי מראש מתי את באה. את יכולה להפתיע את ההורים שלך ולהשאיר את המזוודות בתחנה, ואם לא תהיי עייפה מדי נוכל ללכת לבית-קפה, אבל רק אם תרצי.

"העבודה שלי השתנתה, אני מאוד מצטער שלא טרחת להתיבון בלהמברוק בשקט ושלווה. היום בבוקר דיפדפתי בספר עליו ומצאתי שהקווים שלו נהדרים וביחס לקומפוזיציות שלו, אף פעם לא ראיתי משהו יותר טוב, כזאת הרמוניה ופשטות ואצילות.

"את יודעת, הדוויג, עשיתי עוד פורטרט עצמי ואין לי סבלנות שתראי אותו. יש לך את השירים של הלדרלין ואת יכולה להלוות לי אותם? ואיזה ספרים יש לך בבית על פיסול יוני ורומאי? ותכתבי את המחשבות שלך על אמנות שנוכל לדבר עליהן כשתגיעי לברלין.

"בחלק שלנו של העיר יש אסיפות תחת הסיסמה 'משימת העם'. עוד חבורה של אנשים שמנבאים סוף איום לעולם. הלכתי לאסיפה אחת וראיתי מה שציפיתי לראות, זקנים, צעירים, נשואים ורווקים, אלמנים ואלמנות, פנים עייפות. יש ביניהם קומוניסטים, הם תמיד נמצאים, כמו חיידיקים הרסניים. ומה שהם מספרים לאנשים המסכנים האלה בתור האמת האבסולוטית שצריך להאמין בלי לשאול שאלות!"
"שלך רודי הטיפש, הגדול הקטן."

7.9.26"

"אני מודה לך על חבילת הספרים שהבטחת לי. אני אקרא אותם אם אוכל, אבל אני עוד תקוע בהתחלה של הדירר. הוא נהדר, וכל כך מעניין איך שוולפלין כותב עליו. אני סקרן לראות את הדברים החדשים שלך, כמו שאני סקרן לשמוע את הדעות שלך על הדברים שלי. תמיד רציתי למצוא לי מורה קשוח (כמוך), אבל פקפקתי אם אמצא.

"את שואלת מה אני עושה. אני לא מצליח עם העבודות היצוקות שלי, זאת האשלייה שלי על היכולת שלי, נמאס עלי להתעסק עם דברים כאלה, אני לא מצליח עם שום דבר במרתף הזה. אני מחכה בחוסר סבלנות שתשובי, אל תתפלאי על הכתב-יד הרע שלי, אני נורא עצבני, יש לי גם שוב בעיות בדיבור, אני לא יודע מה לעשות."
"בברכות חמות, רודי."

[ללא תאריך]

"הדוויג, מה קרה? פגעת בך איכשהו? מה המשמעות של השתיקה שלך? אני באמת דואג. בבקשה תכתבי לי ותגידי מה יש לך."
"שלך רודי המודאג"

"לא קיבלת את החמישה מכתבים ששלחתי לך? אני לא יודע מה לחשוב."

חל שינוי ברור במכתביו של רודי מקיץ 1927, בהם הוא לעיתים קרובות שולח לה נשיקות ומדבר על אהבתו אליה. יש לציין שהיא לא הותירה שום דבר בכתובים על התפתחות יחסי האהבה ביניהם.

1.2.27"

הדוויג יקרה,

"אני רוצה לספר לך כמה דברים. יום שני: ההרצאה על פריס היתה מצויינת וחבל שאת לא היית שם. המרצה לא נראה מרשים ---- היו המון נסיונות להפריע לו עם שיעולים חזקים. החדר היה מלא והאווירה היתה טעונה מתח חשמלי. אבל למרות כל זה המרצה הצליח לעניין אותי מהתחלה עד הסוף, מה שלא קורה לי לעיתים קרובות...."

"הרצאה של פסל בקורס קרמיקה לבנינים. הרצאה שלו היתה עשירה אבל התוכן לא היה מוגש בצורה ברורה. עכשיו אני מבין למה את מתכוונת כשאת מתלוננת שאני לא מספיק ביקורתי, וזה נכון. זה נורא שמישהו לוקח רעיונות של אנשים אחרים ועושה אותם שלו.

"שלום, הדוויג יקרה, אני מקווה שבקרוב תהיי בריאה ושתכתבי. ברכות חמות וכו' מרודי שלך.

"נ.ב. את רוצה שאמכור את העבודות שלך מבית לבית? אני לא ממש אוהב את הכד האחרון שלך, אבל בלי ספק תיפטרי ממנו איכשהו."

4.2.27"

"הדוויג יקרה!

"יום רביעי: הקרינו את הסרט 'דיים יצירתיות'. לפני כן היתה המחשה של הפסל אדווין שראף, שהיה מעניין כי הוא עיצב ראש של אשתו והראה איך הוא חילק את המאסות ולאט לאט גיבש את הגרעין. איתו היתה לי הרגשה שהוא מרגיש יותר משהוא רואה, משהו דומה למה שהיה לי בעבודה אצל פורדרמאייר. הדוויג, אני מקווה שעוד נראה יותר את הפסל הזה.

"הציירים: קורינת, זקן שפוף, שנחלש משני שבץ מוח. מה שהיה מוזר זה שהוא עבד דרך ניגודים ואחר כך התייחס לפרטים והצליח לסיים תמונה מהירה. כשמסתכלים על הראש והידיים שלו, הריכוז הרציני שלו והצורה הכפוייה שהוא מצייר, הוא ממש כופה על עצמו להניח את המכחול איפה שהוא רוצה. ואת כל זה אתה רואה בזמן שזה קורה!

"ליברמן: הוא הרבה יותר בטוח בעצמו, למרות הגיל המתקדם שלו. הוא איש חביב עם ההסתכלות המרוכזת שלו והצורה המדוייקת והבטוחה שהוא מחליט החלטות. וגם השימוש שלו בצבע, ואיך שהוא עובד מבהיר לכהה.

"רולפס: זקן משונה, ראש ענקי ומעניין, כל כך מעניין ברישומים שלו, איך הוא מסגנן צורה בלי לאבד את העומק של העיקר, מה שקורה בדרך כלל. אפשר ממש לחוש את הרגש שלו. את יודעת משהו על עבודתו? גם אני לא זוכר כלום. איש קטן, פנים שחומים וכובע גדול על הראש וסיגר בפה.

"אני כותב רק הציירים שעניינו אותי, את האחרים שכחתי.

פכשטיין: איש מתוח שההבעה שלו משתנה כל הזמן ועם מקטרת גדולה. דיוקן שהיה מעניין איך שהוא עבד עליו. הוא התחיל עם העיניים וגמר עם הצוואר. ראינו גם בד גדול שעליו הוא עבד לגמרי אחרת מאשר על הרישום, וזה היה משונה. התמונה נקראה 'סירת הצלה' והוא צייר קודם את הידיים של הנוסעים, אחר כך את הגוף, הצוואר והראש. אחר כך הוא שם את הצבעים מהשפופרות במכחולים ענקיים, והסירה עצמה נשארה עד הסוף.

"דיקס: הוא נראה בדיוק כמו שציפיתי, גבוה, סגור וקודר עם עיניים חודרות, עובד לגמרי בלי מודל ומתכנן מהר ומבצע בהרבה ביטחון עצמי. הדבר המשונה זה שעל בד גדול הוא צייר כל שעה 'בניפרד' ובכלל לא איבד את התרשים הכללי. עושה רושם ששום דבר לא נעלם מן העיניים שלו.

"גרוס: רושם בצורה משונה, הוא משרבט משיכות קצרות ובכל זאת העבודות נראות כאילו חשב עליהן בגדול, וזה משהו שקשה לתפוס. הציור בצבע גם כן מוזר. הוא עובד מאוד בדייקנות ---- לשניהם יש טכניקה מצויינת.

"קולביץ: אישה עם הופעה חיצונית שקטה עם הבעה שלא סימפטית בעיני. הראו איך שהיא מציירת ילד, היא קודם עושה את קווי המקיב הגדולים ואחר כך מתרכזת בפרטים.

"הדוויג יקרה אל תכעסי עלי, זה לא עוזר. מה עם הבוהן הכואבת שלך, אני מאחל שתבריא.

"אני שולח לך ברכות ומחבק אותך חזק ומדבר איתך עד שתתעייפי.

"שלך רודי."

בעת ההיא היה רודי להמן לא בטוח ביכולתו האמנותית, אבל הוא לא היסס לחרוץ משפט. היה לו כשרון טבעי להעריך היטב את אישיותו של אמן והבעתו האמנותית. האינטימיות הגוברת בינו לבין הדוויג מורגשת במכתב הבא, המכיל גם את הרמז הראשון לעניין זהותו הדתית ומשיכתו ליהדות. קשה לדעת באיזו מידה הדבר נבע מן הצורך שלו בדת, או מחיפוש אחר משהו להשתייך אליו. חייו של רודי להמן עד אותה עת היו תלושים לגמרי, וסביר להניח שהוא התקנא בהדוויג על הקשר האמיץ שלה ליהדות. הוא עצמו לא היתה לו אמונה שיכול היה להזדהות איתה.

23.4.27"

"הדוויג יקרה, אני כל כך שמח שאת מרגישה טוב! תדאגי לנוח כמו שצריך, את זקוקה לזה. אני מחכה לראות אותך שזופה ורגועה, הדוויג שאיתה אוכל לאהוב ולעבוד. ----- גמרתי את הראש של הילד. רציתי ללכת לקונצרט אבל הארנק שלי במצב חלש, אני לא רוצה לבזבז את הכסף של המכנסיים. אבל אל תשלחי לי כסף. תמצאי זמן ותכתבי לי קצת יותר. איזה שמלות את לובשת. לקחת איתך את הכחולה? ---- הספקת לצייר הרבה או שזה לא הולך עם המנוחה? מרטין בובר מוצא מאוד חן בעיני. אז כמו שאת רואה, הדוויג יקרה, שבחיפושם וברגשות שלי אני יהודי, אני רוצה לדעת יותר על זה, מפני שאני מתחיל לראות מדוע אני לא נוצרי ולא יכול להיות כזה. -----
"אני מנשק אותך, רודי."

24.4.27 ברלין"

"הדל יקירתי, אני מנסה להרוויח את הכסף בשביל הנסיעה. אני כל כך שמח שאת מבלה טוב בחופשה, בשנה הבאה ניסע ביחד. הדוויג יקירתי, עכשיו יש לי סיבה להיות שאפתן. טוב, עוד נראה.

"שוטטתי בדרך הביתה והסתכלתי על המשחק המרתק של העננים. הדל, אני מתחיל להתפתח מעבר לסביבה שלי, אם כי קשה לי לכת בדרך שלי, אבל אני מוכרח, אני לא יכול אחרת. הדוויג, הלב שלי מלא געגועים אליך, אין לי סבלנות לחכות עד שתשובי. תכתבי בקרוב כך שאוכל לארגן את הכל.

"היום יום ראשון וקרו המון דברים. החבר שלי שכב במיטה וסיפר לי איך שהוא מאוהב. משונה, זה כבר המקרה השלישי של אנשים מן הגיל שלי שאוהבים נשים שמבוגרות מהם וזה עושה להם טוב. במקרה הזה יש הבדל של ארבע וחצי שנים. אני מרגיש שלא מקרה שגם אנחנו מצאנו אחד את השני. הדל, אני אוהב אותך."

המכתב הבא מכיל את ההתייחסות המפורטת היחידה לאימו הורתו הנמצאת בכתביו של רודי להמן. קשה לעמוד על טיבה של מערכת היחסים ביניהם, אבל מתקבל הרושם שהוא סלד מן האשה אותה הוא מתאר. היא עבדה כקופאית באולם ראינוע והייתה שייכת לחוג שיטחי ואופנתי ולא היה דבר משותף בינה לבין בנה, האמן הדלפון.

"היום האמא שלי באה לראות אותי, היא ידעה שאת אמורה להגיע וזה לא היה ביקור לגמרי תמים. היא כל הזמן מנסה לנגוע בי וללטף אותי. היא רצתה שאלך איתה לבקר אנשים, אז הסכמתי ללכת איתה אל חברה שלה. היתה שם קבוצה גדולה של נשים, כולן לבושות באופנה האחרונה, כמו שציפיתי, וגם איש מקסים,

הבעל של אחת מהן, שבאמת שמח לפגוש אותי. אבל את היית יותר חשובה לי ואני הסתלקתי משם כמה שיותר מוקדם, לצערו של אותו הבעל, שגם כן לא מרגיש נוח באותו החוג, אשתו התחתנה איתו רק בגלל הכסף." ^{xxiii}

שלושה חודשים לאחר מכן הוא כותב שמאמא ביקרה אצלו, לאחר שלא ראה אותה כשלושה חודשים, והיא השתנתה מאוד. הוא מספר להדוויג גרוסמן שהביקור הזה "עירער אותי לגמרי" ^{xxiv}. ניכר שבינו לבין אימו המאמצת היה קשר ריגשי שנעדר ביחסיו עם אימו הביולוגית.

משפחת להמן קיבלה אותו לביתה, והוא כנראה חיבב את הוריו המאמצים, אבל ספק אם הרגיש לגמרי נוח במחיצתם. אפשר שהסיבה היתה שהם אימצו אותו בגיל מאוחר יחסית, אבל סביר יותר להניח שככל שהתפתח מפועל לאמן נחלש המכנה המשותף ביניהם ונוצר ריחוק בינו לבינם. העדר מגע אישי עם סביבתו הקרובה גרם לקשר האמיץ שיצר עם הדוויג גרוסמן, ועד מהרה מילא חלל ריק בחייו. איתה הוא חווה לראשונה תחושה של שייכות, של קיום משותף, ולבסוף - של בית שהיה באמת שלו. הדוויג נהייתה משפחתו, אימו, אהובתו, חברתו, אשתו, המבקרת האמנותית שלו ותמיכתו, וכך היתה עד סוף ימיהם. זה היה סוד הקשר העמוק והנצחי שלו אליה.

3.8.27"

"הדלכן יקירתי, כל כך הופתעתי מהמכתב היפה שלך. אוֹה, הדוויג, גם אני רוצה להיות איתך, אבל, אבל, אבל זה בלתי אפשרי. האם את אישיות יצירתית? אני כבר מצפה לרגע שאקח את המכתב הזה לתחנת הרכבת. שם אני מרגיש את ההתרגשות של נסיעות ומדמיין לעצמי שאני עומד לעלות על רכבת. --- אני אוהב לבקר בתחנה, בעיקר אני מוקסם מנהגי הקטרים ברגע שניתן האות לצאת לדרך, את צריכה לראות את הבעת הפנים שלהם, הם לגמרי חלק מהקטר, הרגע שמשחררים את הבלמים הוא ממש עצום. הרבה כרטיסנים מכירים אותי עוד משנה שעברה. היום ריגש אותי מאוד לראות אח גדול נפרד מאחותו הקטנה, התחלתי לבכות יחד איתם. - אוֹה הדלכן, אני כל כך מאושר שלא שכחת אותי, גם אני לא שכחתי אותך, הדל יקירה שלי. סליחה על הכתב, העט והדיו שלי נוראים. אולי תוכלי לשלוח לי קצת נייר כתיבה. את מנושקת - רודי."

4.8.27"

"נדמה לי שאני מלא דעות קדומות מושרשות כל כך עמוק שאני רק בהדרגה מתחיל לזהות אותן. אין לך מושג כמה קשה להיפטר מהן. הדל, אני נמצא איתך לעיתים קרובות במחשבותי. תבטיחי שתכתבי לי בקרוב עוד מכתב נחמד כמו זה של אתמול, טוב? את נותנת לי כל כך הרבה אושר עם זה, מפני שנפש מאובקת כמו שאני עכשיו צריכה משהו יפה."

"אני מאוד סקרן מה את מסיקה מן המכתבים שלי בעזרת הספרים שלך על גראפולוגיה, מילא, אני יכול לנחש, רודי הטוב הנאמן החמוד הטיפש, אבל זה לא מספק אותי ואת יודעת את זה. בכלל אני מאוד סקרן כמה את תשתני כשתשובי, את לא תשימי לב לנפש המאובקת הזאת, את תשקיעי את עצמך ישר בעבודה, אבל קודם תתני לי נשיקה במתנה. האם את דואגת לעצמך כמו שצריך, אני מוכרח לשאול את זה."

"את מכירה את הסיפורים הגדולים של גורקי? הפגישה עם הזונה נטאשה מראה רגישות רבה. קראתי את 'פרויליין אלזה' [של ארתור שניצלר. ה.ק.] ולא הבנתי אותו."

12.8.27"

"---- את יודעת, אני מתחיל להגיע למסקנה שאני לא בעל-מלאכה טוב, קשה לי לבצע עבודה בשביל אנשים אחרים מפני שאני נהיה כל כך מתוח כשאני עובד ואני מגיע למסקנה שזה נורא אם בן-אדם אוהב להיות עצמאי ומוכרח להתפרנס מלעשות העתקים.

"את יודעת, מסקרן אותי איך אני אסתדר בסוף-שבוע ב-]. אני רוצה לעשות ניסיון עם סלע טבעי אז איך שלא יהיה אני אקח את כל הכלים שלי. אני מצטער שלא יפטרו אותי, כי מנהל העבודה שלי רוצה למשוך את העבודה בכנסיה כמה שיותר זמן. ----- תגידי לי איך הדיאטה הצמחונית הלא-מבושלת, איך היא משפיעה עליך, ---- האם היא משפיעה על חיי המין שלך?"

14.8.27"

"יקירתי הטובה - עכשיו כבר 23.30, די מאוחר, אבל אני עוד רוצה לכתוב לך מכתב כי כל מה שבתוכי מתגעגע אליך. הדוויג, זה עצוב אבל חזרתי הביתה עם כלים קהים לגמרי, כי הם לא השפיעו על האבן. כלי הברזל התנפצו כמו חתיכות זכוכית. הזעתי כהוגן עד שמצאתי אבן במקום מתאים והזזתי אותה, אבל הכל לשווא. בשבוע הבא מתחילה העבודה על הפרוטומה, ובשביל הפרוטומה הזאת אני אחראי על המשא-ומתן עם ספק העץ והביצוע של העבודה שלנו (בעץ אלון) בקשר איתו, משימה מעניינת מאוד, ואחר כך יהיו ראשים ומסיכות, בעץ ואבן יקרה כמו שיש וכו'. (לא שיש-סוכר המצוי). ---- לקחת איתך את הסיפורים הקצרים של גורקי? אם כן, תקראי בבקשה את 'הניצוצות הכחולים' ו'סיפור סתיו'. אני מצטער שנגמרו לי הספרים של גורקי. עכשיו אני קורא את המכתבים של מוזס הס, הם כתובים בהרבה רגישות. יש עוד עבודות חשובות שלו?"

"הדוויג, אני כולי געגועים אליך, אני מתבייש מפני שאת כנראה מסוגלת לחיות בלעדי לגמרי לא רע, ולמרות זה אני מרגיש קשור אליך ושואל את עצמי, למה אני מספר לך את זה? - אני מעוניין מאוד לדעת אם את מרגישה שינוי גדול בעצמך. בכלל את כותבת פחות מדי על עצמך. ---- אנחנו מדברים על דברים בצורה שטחית מדי, נדמה לי שאנחנו פוחדים ובכוונה נמנעים כל דבר בלתי רגיל. אז, הדוויג, תכתבי לי עוד על אורח החיים שלך עכשיו, סליחה אני לא יכול להמשיך. אני מחבק ומנשק אותך רודי."

18.8.27"

"סוס וסוסה - סיפור סוסים

"אני מנסה לתאר משהו שראיתי היום שקרה בכניסת המטענים של תחנת הרכבת. שתי עגלות עמדו אחת ליד השניה, אחת רתומה לסוס והשניה רתומה לסוסה. אחרי ששלחתי את המכתב אליך והייתי בדרך הביתה, שקוע במחשבות, שמעתי קריאת אהבה פראית. הסוס הרתום לעגלה חיזר אחרי הסוסה. הוא נשך את הרגל הקדמית שלה בעדינות. הוא הזדקף, האבר הזכרי שלו היה קשוי במידה לא אנושית, פראי ולוהט, נשך את השוק שלה, היא תקפה אותו, הוא נהיה עוד יותר פראי וכפה את עצמו עליה, היא מושכת נגדו, הוא עולה כדי להרביע אותה, לרסן אותו אי אפשר. העיניים בולטות מן הראש שלו, רואים את הלבן בעיניים, הוא צועק בפראות ויוצא משליטה. העגלונים באים בריצה, אבל הם פוחדים ממנו וחוששים מהפרסות שלו. זה היה נהדר, אני לא יכול לתאר לך כמה שאני עדיין חי את הרגע הזה, כל הגוף שלי רועד, הדם זורם בפראות, הייתי רץ אלייך לתאר לך את זה, זה היה נהדר, זיעה קרה זרמה לי על הגב - וכל זה באמצע רחוב מלא תנועת אוטומובילים כבדה. אני מסופק אם את יכולה להרגיש את זה כמו שאני הרגשתי. אני עוד לווהט כמו מחום גבוה. שלך רודי."

20.8.27"

"הדוויג יקירתי, חזרתי מהעבודה ומצאתי את המכתב שלך שהפתיע והפליא אותי. מפליא אותי מה שאת כותבת על מקוריות והחשיבות של היכולת לסמוך על האינסטינקט. עד כמה שאני יודע ומאז שאני מכיר אותך, את תמיד חשבת על זה אחרת, אני באמת שמח על כך. לו רק היית כאן כבר."

[בלי תאריך]

"----- תשלחי לי בבקשה את הכתובת של -----. לא יפה מצידך שאת כל כך מזלזלת בזה. בכלל אני מרגיש שאת לא מתייחסת להתעניינות שלי בפלסטינה ברצינות. מצער אותי מאוד שאת מתייחסת אלי כך. "מה שאת אומרת על התרגום המסורבל של התנ"ך נראה לי משונה מאוד. אני רק יכול להגיד לך שאני קראתי את התנך במשהו קרוב לשקיקה, ובכלל לא הרגשתי את הסירבול שאת מדברת עליו. ואני לא יכול להסביר לעצמי מה המקור של ההרגשה שלך. הדליין, אני באמת הייתי רוצה שתמצאי את הזמן ותשקיעי את עצמך בתנ"ך. ----" "----- ומה שאת כותבת על ספרים לא מדוייק, יש לי רעב לספרים שלא יכולתי לספק במשך שנים."

בשנים 1928-29 שהתה הדוויג גרוסמן מחוץ לברלין ועבדה במספר סדנאות קדרות. היא גם לקחה אי-אלה קורסים למחקר ואנליזה של חומרים קרמיים ב'בבית הספר הטכני לקרמיקה'. בשנת 1929 היא למדה כמה חודשים בבית-ספר לאמנות ואומנויות בגיביכנשטיין, שהיה המשך של הבאוהאוס. היא היתה כנראה נחושה בדעתה לרכוש ידע טכני ככל האפשר ולהגיע לשלמות במקצועה.

xxv

העובדה שהדוויג בחרה להיות הרחק מרודי במשך חודשים תמימים בתקופה שהם היו מאוהבים מאוד זה בזו, מעידה על נחישותה לשמור על עצמאותה. יתכן גם שהיא היתה זקוקה למרחק כדי לחשוב בשקט על ההשלכות האפשריות של ההתקשרות העמוקה הזאת. קשה יותר להבין את העדרותה הממושכת ממשפחתה אחרי מותו הטרגי של אחיה וילי בשנת 1928. הוא מת מקדחת בפלסטינה, שם התיישב כחלוץ בשנת 1925. כבר בשנת 1923 הוא כתב על תקוותיו לפתח תעשייה בעמק הקישון. הוא אפילו שלח דגימת אדמה משם לאנליזה במכון בברלין.^{xxvi} הדוויג שמרה בקפידה את כל המסמכים הנוגעים לפעילויותיו, אבל הוא לא נזכר כלל במכתביה. רק אחרי שנים רבות טרחה לאתר את הקבר שלו בצפת.

הדוויג חזרה לברלין בשנת 1930. היא ורודי כבר החליטו לחלוק את חייהם זה עם זה, אבל לא יכלו לחיות יחד בגלוי. אפילו באווירה הנינוחה של ברלין בשנות השלושים המוקדמות היו מגורים משותפים בחזקת "חיים בחטא", שללא ספק היה מזעזעים מאוד את משפחתה של הדוויג. מכיוון ששניהם הסכימו שנישואים בורגניים לא התאימו להם, לא נותרה להם ברירה אלא לשמור על המוסכמות, לפחות לעת עתה.

רודי מצא חדר עבודה לשניהם בפרבר הברלינאי שטגליץ. הדוויג קראה לסטודיו הזה "אמנות הקדר" ועבדה שם עד שהיגרו לפלסטינה בשנת 1933.

שמו של רודי מופיע, יחד עם שמות שותפים אחרים בסטודיו, על הגלויות שהיא הדפיסה כדי לפרסם את מכירות ותערוכות הקרמיקה שלהם. שנים אחדות לאחר מכן רודי ציין בתקציר אוטוביוגרפי שהוא עבד בסטודיו של הדוויג "בתפקיד אמנותי וטכני", והוסיף:

"ב1927- הצגתי באגודת הקרמיקה הגרמנית תבליט טרה-קוטה של קדר ליד גלגל האובניים. בין השנים 1927 ו1930- עבדתי כפסל אבן במוזיאון פרגמון והמשכתי גם בעבודות מזדמנות כפסל עצמאי בשיפוץ כנסיות. בשנת 1930 קיבלתי את הדיפלומה שלי כסתת אבן. באותה שנה גם זכיתי בפרס האמנים הצעירים בתערוכת קאסירר. לפני שהיגרתי משם אני הצגתי לפעמים בברלין, אבל זה לא היה חשוב לי, והיום זה לא שונה בהרבה.

"בשנים 1931-33 הכשרתי האמנותית נתנה לי מספיק ביטחון עצמי כדי להקים סטודיו עצמאי קטן משלי, שם עבדתי באבן, עץ וחימר, וביצעתי דיוקנים לפי הזמנה. אחרי שלימדתי חצי שנה בבית-הספר החופשי לאמנות התחלתי ללמד פיסול לאנשים צעירים ומבוגרים בסטודיו שלי." ^{xxvii}

הדוויג המשיכה ליצור בקרמיקה, קיימה תערוכות ומכירות בחנויות מובחרות למוצרי אמנות ואומנות ונתנה קורסים לאנשי המקצוע ולחובבים. היא גם חידשה את העניין, שבנעוריה גילתה בחינוך והחלה לתת שיעורי קדרות על בסיס אישי לבני-נוער בעלי הפרעות נפשיות, או פסיכופתיות. מכתבי-ההמלצה הרבים על עבודתה עם ילדים בעייתיים מדברים בהתלהבות על הצלחתה. תיאוריה, מזמן מאוחר יותר, את שיטות-ההוראה שלה ואת התאוריות שלה על ההשפעה הרפואית של השימוש בחומר מיוסדים על נסיונה מאותן השנים. היא גם לימדה מורים ומנהיגי-נוער במכון לעבודה סוציאלית והתקבלה כחברה באיגוד המרפאים בעיסוק.

הדוויג גרוסמן מצטיירת כצעירה שאפתנית, בטוחה בעצמה, מלאה מרץ, ובעלת רצון ברזל להטביע את חותמה בעולם. היא החשיבה הצלחה אמנותית, אבל היא מצאה סיפוק דומה בהצלחתה כמורה, ובלי ספק המוניטין שרכשה כמחדשת בתחום הריפוי בעיסוק גרם לה לא פחות נחת. בהשוואה אליה רודי להמן מצטייר כאדיש יותר להצלחה. גם הוא היה שאפתן, אבל לא היה רדוף כמו הדוויג. במהלך כל חייהם ההבדל הזה במזג שלהם גרם להדוויג לחתור קדימה ולהנהיג, ואילו רודי הצטרף אליה, כשהוא מפגין מפעם לפעם התנגדות פסיבית.

* * * * *

-
- 1.1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי - הורוסקופ שהוא עשה לעצמו
- ii 1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי – יומן נסיעה של אביו (?) " MON VOYAGE DANS LES ALPES DEPUIS LE 1-8 JUILLET " .
" בדף האחרון רשום בכתב יד רועד של הדויג גרוסמן : HUGENOTTE .
(הוגנוט בגרמנית) - אבא וקצין גבוה, נעדר ברוסיה במלחמת העולם 18-1914 . צילום של קצין
על סוס נמצא בין הניירות של ר.ל.
- iii 2. רודי להמן –מסמכים – 1917-1933
- iv 1.. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי - הורוסקופ שהוא עשה לעצמו
- vi 3. רודי להמן – מכתבים 1926-27 - 23.4.27
- vii 1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי
- viii 1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי – הערות ביוגרפיות מעת ט.כרמי מקטלוג תערוכת יצירות ר.ל.
בלונדון 1957
- ix 3. הדויג גרוסמן - כתבות : גרמניה 1916-27 - יומן בתוך פנקס קטן 1918
- x 3. הדויג גרוסמן - כתבות : גרמניה 1916-27 - יומן בתוך פנקס קטן 1919
- xi ראה הדויג גרוסמן, " החרס", ספרית הדסה, "ציונים ותעריכים בחיי, הערה ל- 18-1914
- xii 2. הדויג גרוסמן - מסמכים 1921-33
- xiii ראה הדויג גרוסמן, " החרס", ספרית הדסה, "ציונים ותעריכים בחיי, הערה ל- 22-1920
- xiv 2. הדויג גרוסמן - מסמכים 1921-33, ראה גם 1962 BLAU-WEISS YEARBOOK
- xv 3. הדויג גרוסמן - כתבות : גרמניה 1916-27 - יומן בתוך פנקס קטן 1925
- xvi 3. הדויג גרוסמן - כתבות : גרמניה 1916-27 - יומן בתוך פנקס קטן 1925
- xvii 1. הדויג גרוסמן – חומר אוטוביוגרפי – " איך פגשתי ברודי"
- xviii 1. הדויג גרוסמן – חומר אוטוביוגרפי – " איך פגשתי ברודי"
- xix 1. הדויג גרוסמן – חומר אוטוביוגרפי – " איך פגשתי ברודי"
- xx 1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי - הורוסקופ שהוא עשה לעצמו
- xxi 3. רודי להמן –מכתבים להדויג גרוסמן : 1926-27 - כל המכתבים הבאים בקטע זה הם חלק
מההתכתבות הזאת.
- xxii 1. רודי להמן – חומר אוטוביוגרפי - הורוסקופ שהוא עשה לעצמו
- 23 3. רודי להמן –מכתבים להדויג גרוסמן : 1926-27 – 28.4.27
- xxiv 3. רודי להמן –מכתבים להדויג גרוסמן : 1926-27 – 4.8.27
- xxv 2. רודי להמן –מסמכים – 1917-1933
- xxvi 17. הדויג גרוסמן – מסמכים קשורים לאחיה
- xxvii 1. רודי להמן - חומר אוטוביוגרפי

1937-השנים בירושלים

כאשר הדוויג ורודי התיישבו בירושלים בשנת 1937 החלה אחת התקופות המאושרות והפוריות ביותר בחייהם. הם התמקמו בשכונה ספרדית של בתים קטנים בסגנון ערבי, שאוכלוסייתה היתה מגוונת מאוד. דירתם היתה בנוייה סביב חצר, וכללה חדר-מגורים ששימש גם כחדר-שינה, מטבח וחדר-עבודה לשניהם. בית-השימוש הפרימיטיבי היה בצידה השני של החצר. בחצר, מתחת לעץ זית עתיק, רודי בנה תנור שהוסק בעץ.

כך רודי מתאר את מגוריהם בראיון לסדרת טלוויזיה "זה הסוד שלי" ב-1972:

"הנגריה שלי נוסדה בתחילת 1937 ונודעה ברהיטים המיוחדים שנוצרו בה. המקום היה ציורי ורומנטי במיוחד, מסאביב חצר סגורה עם ירק ואצים גדולים באמצע.. בחצר היה בור ענקי של מי-גשמים, שהוצאו במשאבת-יד. המים האלה שמשו מאות מתושבי הביבה בזמן המצור."

כאן החלה הדוויג לייצר את הקרמיקה שלה. הדוויג כתבה בסיפורה: "כאשר התחלתי לעבוד באו ילדי השכונה להסתכל, והם היו לתלמידים של קורס הקרמיקה הראשון בירושלים". ואכן, שיטות ההוראה שלה התבססו על הסתכלותה באופן שילדים מטפלים בחימר כאשר הם מתחילים לנסות לעצב בו צורות. "

רודי עזר להדוויג בשריפת הכלים שלה. שניהם ייצרו חפצים עבור חנויות המתנות בירושלים. הדוויג התמחתה בצלחות, אגרטים ומערכות לתה וקפה. רודי החל לעצב חיות זעירות מעץ זית, שנמכרו היטב במשך שנים רבות. הוא השתמש בקוביות שנותרו כפסולת מן הדמויות המסורתיות שגילפו אומנים ערבים - החתיכות הקטנות שבין רגלי הגמלים והחמורים.

"כמה מהם אתה מספיק ליום? חמישה? עשרה?" הוא נשאל בראיון לעיתון. "אפילו יותר להמן השיב. "כל זמן שיש לי חשק. כשאין לי חשק אני יכול לעבוד יום שלם על עכבר קטן שכזה – ובסופו של דבר הוא נשבר בין אצבעותי". מאוחר יותר הוא סיפר לתלמידתו, ג'ין שטיין, שכאשר היגיע לגרוש האחרון הוא היה שם אחד החייות הקטנות על האצבע והולך לשוק בעיר העתיקה, בטוח שמהר ימצא קונה.

הזוג לא השתחרר לגמרי ממצוקתם הכספית המתמשכת, אבל הצליחו להרוויח די הצורך לקיום צנוע. אם נכנס כסף זה הלך על אירוח ידידים ולרכוש ספרים, דבר שהיה צורך חיוני עבורם. היה להם חוג ידידים גדול וביתם היה מקום שאנשים אהבו לבקר בו לשיחה מעניינת ולמשהו לאכול. יוסף טל מספר שבימים האלה לאף אחד מהם היה כסף בכיס. במשך השבוע הם הצליחו לחיות מתה וחלבה, אבל יום שישי היה היום של סעודה חגיגית. הטבח של מסעדת "ריץ" ברחוב יפו חילק לקבוצת האמנים הרעבים את כל שיירי האוכל לפני שהוא סגר לשבת. על פי יוסף טל הוא היה טבח מצוין והארוכות האלה נשערו בלתי נשכחות.

האוכל היה נושא מרכזי בחייהם. הדוויג חלתה מפעם לפעם והיתה נוסעת להתרפא בבית-ההארכה החביב עליה בנהריה. מכתביה משם גדושים בתיאורים מדוקדקים של הארוחות שאכלה וביחוד של העוגות. הארוחות בנהריה שימשו גם נושא לכמה מרישומיה הצבעוניים.

שניהם חלו ללמד. בעיניהם ההוראה היתה ייעוד, כמעט משימה מקודשת. הם פיתחו שיטות הוראה והפיצו את התיאוריות שלהם. יחסיהם עם תלמידיהם היו קרובים מאוד - דומה שכמה מן התלמידים מילאו את מקום הילדים שלא נולדו להם. בשנים הראשונות בירושלים היו התלמידים עובדים כעוזריהם ונחשבו חלק מן המשפחה. רק מאוחר יותר החלה הדוויג להעביר קורסים למורים. מחלקת העתיקות הממשלתית ביקשה ממנה לעיתים קרובות לחוות את דעתה על שיטות העבודה והחומרים של כלי-חרס עתיקים שנמצאו.

הקשר החזק שנוצר בין רודי והדוויג לבין תלמידיהם נותר גם אחרי שנפרדו דרכיהם, כמו במקרה של יגאל תומרקין, שהמשיך לבקש את חוות דעתו של רודי על עבודתו שנים רבות אחרי שהוא עצמו היה לאמן בעל שם בינלאומי. לאמיתו של דבר, המסירות והחיבה של תלמידיהם נותרו בעינן גם אחרי מותם, ועד היום קיימת קבוצה של אמנים ידועים הרואים עצמם כתלמידיהם של הדוויג גרוסמן ורודי להמן.

רודי והדוויג היו יקים במובן החיובי של המילה. הם הביאו איתם מגרמניה עקרונות של עבודה קפדנית, פרי השנים הרבות בהן למדו את מלאכתם ביסודיות גרמנית. הם ראו את עצמם בראש ובראשונה כאומנים המחפשים ביטוי אמנותי לסינתיזה בין חומר, צורה וסביבה. הדבקות במטרתם המשותפת של הדוויג ורודי גרמה לבעיות במגעייהם עם העולם הסובב אותם. באחד ממכתביה לרודי כותבת הדוויג:

"הארועים האחרונים גרמו לי להבין שמכיוון ששנינו חיים רק למען האמנות שלנו, עבודתנו וכל מה שכרוך בה, אנשים אחרים מתקשים להבין את אורח החיים שלנו, את מחשבותינו ומה שאנחנו מחשיבים. יהיה עלינו 'לתרגם' את מחשבותינו לשפה רגילה כדי שיחסינו עם העולם החיצון יהיו נוחים יותר. אבל זה יחייב להיכנס למוחו של האדם הממוצע כדי להבין תפיסות שונות ודרכי ראייה אחרים. זו לא תהיה משימה קלה בשבילנו, אבל היא תחסוך מאיתנו חיכוכים מיותרים."

הדוויג אינה מציינת באיזה אי-ההבנות מדובר, ואפשר רק לנחש את טיבן. אישיותה הדומיננטית והאידיאלים הנעלים שלה גרמו לה לנקוט עמדה של עליונות, שמן הסתם הצטיירה לפעמים כיומרנית מדי. היא בטחה לחלוטין בשיפוט שלה, והתקשתה להתחשב בדיעותיהם של אחרים. היא פיתחה פילוסופיה אמנותית פרטית, ששורשיה היו נעוצים ברעיונות של הבאוהאוס - יש להתחיל מן ה"אין" וליצור דבר-מה משלך, מבלי להביט ימינה או שמאלה. משום כך היא העדיפה שהתלמידים יבואו אליה ללא כל הכשרה אמנותית קודמת. למרות שהיא התמצאה היטב בצורות העתיקות של המזרח הקרוב, היא סרבה להעתיק אותן. היא לא היתה מסוגלת לבצע כלי קרמיקה חגיגיים עבור התיירים. היא רצתה להתחיל מהתחלה ולהגיע לכלל ביצוע צורות אישיות וטבעיות השייכות לסביבה. הדגש הרב שהיא שמה על השלבים ההתחלתיים במאבקו של הקדר עם חומרי עבודתו הותיר רושם חזק על תלמידיה ונמסר על ידיהם לדורות חדשים של קדרים. רבים מעריכים עד היום שזו היתה מורשתה העיקרית של הדוויג גרוסמן.

תמיד חשבו שרודי והדוויג לא יצאו מהארץ מאז עלייתם ב-1933 ואמת שלא כמו הרבה מהאמנים האחרים אינם הרגישו בצורך לצאת לחו"ל. אף על פי כן נמצאו שני קטעי מכתבים שהוכיחו שהדוויג בברלין בקיץ של 1937. החלטתה לבקר את הוריה בא כנראה כתוצאה מהדעגות עקב המצב בגרמניה. אבל יתכן שסיבה נוספת היה הצורך הדחוף לתמיכה כספית להעברתם לירושלים. למרות שאביה היה נעלץ למכוראת ביה"חרושת שלו הוריה עדיין היו בעלי אמצעים. היא כותבת מברלין:

חגגו את חזרתי הביתה כראוי. חדרי מלא פרחים ועלפני השטח לא השתנה דבר. הקשיים אינם מורגשים. להודות יעילותה של אמה הבית נשמר להפליא. במשך היום עוזרים לה אישה מבוגרת ומשרת. זה דאי מרשים, נכון? אני מרגישם כאילו לא עזבתי בכלל.

אבא רוצה להתערב אתי שלא תכתוב לי. מכיוון שאיני רוצה להפסיד לא הסכמתי. אבל אני מאדמקווה שיש מכתב בדרך אלי."

התשובה של רודי נשמעת מצוברחת:

כל מה ששלחת לי הגיע ל שמחתי הגדולה – ("שמחתי הגדולה " אולי קצת מוגזם) מיד קראתי את חובות האמנות אבל התאחזבתי מיווןשלו מצאתי בהן כלום על אמנות עכשווית בגרמניה .
לא כתבתי מפני שבעצם רציתי לשלוח לך הפתעה אבל מיכיון שאת שוב לוחצת עלי החלטתי להעניש אתך ולא לכתוב. גב, מרתה הסכימה לצלם את הדירה שלנו ואחד או שנים מהעבודות האחרונות שלי. אני עובד על פסל של סוס מתדומם שלדעתי יצה טוב. אין טעם לשלוח לך את הצילומים.

שכחתי להגיד שאני בסדר +לא כל כך בסדר+ בקיצור, פחות או יותר בסדר.

הדירה לא נראת במצב רע, בעצם לא יותר גרוע כמו בזמן שאת בבית. החתולים והצב בסדר. זה אני כותב להשקית את העצבים שלך. חוץ מזה אני תולעת אץ, הולך דרך מדבר של שפאים, דבר שלא עשיתי אי פעם, ובהצלחה גדולה. אני כבר מחרתי שלוש עבודות והפכתי לנגר וזאת הסיבה שאינני יודע מה לכתוב. אולי את יכולה להשיג את " לתוך לב החשכה" של קונרד , אולי תצליח להבין אותי יותר טוב.

ברכות חמות לאבא שלי ולאמא זנדר. תגידי להם אני אכתוב, אבל מתאי? מענין ללמוד שעדיין קיים קשר בין רודי ו"אמא זנדר", אמו הביולוגית, רודי כנראה מקבל כמובן מעליו שהדויג תבקר אצלה בברלין. יתכן שהדויג קיבלה את יומן הטיוול , את הצילום של אבא שלו במדים של קצין הצבא הגמני והשעון הישן שלו.

1942- המכתבים מעכו

רודי והדוויג היו צוות, הקירבה והתלות ההדדית שלהם נראית בבירור בהתכתבות ביניהם בתקופה שרודי היה בכלא עכו.

הם נשארו בישראל עד סוף ימיהם, ומעולם לא חשו צורך לנסוע לארצות אחרות, כפי שעשו רבים מחבריהם האמנים. הם הזדהו לחלוטין עם הארץ. עם זאת, למרות שבחיי יומיום רודי חש עצמו בבית, הוא נשאר תמיד אדם העומד לבדו, אדם ש"צעד לצלילו של תוף אחר". באחד ממכתביו להדוויג הוא כותב:

"אני תמיד אהיה זר לרוב האנשים, אני לא יכול להשתתף בעיסוקים הפעוטים של חייהם."

כפי שראינו בפרק, "רודי להמן - ניתוח עצמי", הוא תאר את בעיות התקשורת שלו עם אנשים בהורוסקופ שכתב. הורוסקופ מאוחר יותר שכתב אדגר וייל בנהריה בשנת 1954, תיאר אותו כך:

"דמות מושכת עין, לא רק בגלל גובהו. הופעתו מעוררת כבוד, אבל הוא לא עושה רושם מתנשא. יש בו משהו מיסתורי, מסקרן, משהו שקשה לחדור לתוכו.... לפעמים הוא עושה רושם קצת מאיים על סביבתו המיידית, מורגש הדחף שלו להשתלט, ולפעמים הדבר מתבטא בהתפרצויות זעם אלימות. התגובה של האנשים הסובבים אותו מכילה יותר יחס כבוד והשתאות מאשר חיבה. יש בו משהו יהיר ומרוכז בעצמו, אבל יותר משהוא שואף להצלחה והערצה מן הציבור, הוא מבקש את ההכרה של האנשים אותם הוא מעריך.... האימפולסיביות שלו והתפרצויות הכעס עלולים ליצור רושם מוטעה, כי ביסודו של דבר זהו אדם טוב-לב, חם ומבין ללב האחר, ומוכן תמיד לעזור.

"תנועותיו דומות לאלה של שחקן, הוא מתבטא באופן מקורי, במילים ספורות, כמעט לקונית."